

RASTRES LLIBERTARIS EN LA COMUNICACIÓ EN XARXA

Rosanna Mestre Pérez
Universitat de València

1. MOVIMENT DEL *SOFTWARE* LLIURE

Durant els anys seixanta, la pràctica de compartir i intercanviar *software* era tan habitual entre la comunitat de programadors com la seua adaptació a les necessitats dels usuaris: compartir era la forma de treball més rendible en una època en què els fabricants oferien cada model de màquina amb el seu propi sistema, el seu propi programari i el seu propi llenguatge de programació. Açò va començar a canviar en els anys setanta amb l'aparició del sistema operatiu Unix d'AT&T: el primer sistema operatiu multiusuari i multitasca que va començar a aplicar-se amb èxit en 1974. El conflicte d'interessos sorgit poc després com a conseqüència de la coexistència de dues versions d'Unix va posar sobre el tapet l'antagonisme entre dues formes d'entendre el desenvolupament informàtic: els mecanismes d'innovació d'empresa enfront del procés cooperatiu d'innovació al si de la comunitat. Els conflictes legals i judicials per la propietat del programari van tenir dos grans conseqüències que Moineau i Papatheódorou (2000) identifiquen com la "balcanització" dels diferents sistemes basats en Unix (i la consegüent minva de compatibilitat entre ells) i la conversió del desenvolupament informàtic al sistema propietari o de cobrament per llicències¹, que implica una aplicació estricta del *copyright* per part de les empreses per a evitar la circulació dels seus codis i impedir el treball col·laboratiu. Les empreses que contractaven als programadors van començar, així, a imposar clàusules de confidencialitat sobre el treball que aquells haurien de desenvolupar. Els titulars del *software* propietari²

¹ En el model del cobrament per llicències, les empreses de *software* ofereixen l'ús dels seus programaris a canvi del pagament d'una llicència.

² Aplicacions el codi font de les quals no s'entrega junt amb el codi binari o codi objecte, que és aquell a què accedeixen els usuaris quan compren una llicència d'ús, i el que realment interessa als que no saben programar. El desconeixement del codi font impedeix que qualsevol programador

impedien amb això les comunitats cooperatives, menyspreant el fet que la seua dinàmica de grup estava basada en el lliure intercanvi de *software*, amb un mètode de treball acumulatiu, a partir de la informació compartida entre els membres. L'èxit de la forma d'explotació comercial del programari propietari durant els anys huitanta i noranta ha fet que, a principis del segle XXI, aquest model encara siga percebut com el més familiar o *normal* (fins i tot inevitable) per la majoria dels usuaris no especialitzats.

Richard Stallman, un programador informàtic que va iniciar la seua activitat professional en els prestigiosos laboratoris del Massachusetts Institute of Technology (MIT) en 1971, conta (2004) que, quan se li va oferir la possibilitat de firmar el primer contracte de confidencialitat, ell es va negar rotundament a entrar en la lògica del sistema propietari i va apostar per continuar treballant des dels principis col·laboratius de la comunitat, creant el que des d'aleshores es coneixeria com a moviment en defensa del *Software Lliure*. Aquest moviment liderat per R. Stallman és un dels pioners en la defensa de la cultura lliure (*free culture*): una forma de pensar la cultura que aspira que aquesta siga lliure, no en el sentit de carent de control, sinó en el sentit de cultura el control de la qual és transparent, cognoscible (no ocult o inaccessible), i al mateix temps susceptible de ser modificada (oberta als canvis). Des dels seus orígens el moviment del *Software Lliure* treballa amb un objectiu clar: crear una comunitat dedicada a compartir (a continuar compartint) el codi de les aplicacions, com ho havia fet des dels seus orígens.

El primer pas va ser la creació d'un sistema operatiu lliure amb el suport de molts desenvolupadors simpatitzants del projecte que, sobretot al principi, col·laboraven de forma gratuïta en el seu temps lliure. Van començar a desenvolupar un sistema compatible amb Unix (per a facilitar-ne el canvi als usuaris) que portaria el nom de GNU³, un acrònim de "GNU's Not Unix". En 1990 el sistema GNU estava quasi finalitzat a falta d'un component central: el kernel o nucli del sistema operatiu. En 1991 el finlandés Linus Torvalds va donar a conèixer que havia desenvolupat un kernel compatible amb Unix, que va denominar Linux. La combinació de Linux amb GNU va permetre la creació del primer sistema operatiu lliure, GNU/Linux, en 1992, al qual seguirien moltes altres aplicacions lliures⁴.

puga modificar la versió comercialitzada de l'aplicació, de manera que el control queda exclusivament en mans del programador o l'empresa que té els drets de *copyright*.

³ Pronunciat de forma semblant a *new*, en anglés.

⁴ Pot trobar-se una taula comentada de tecnologies lliures disponibles en Romeu i García (2003: 203) i més informació en el portal comercial d'HispaLinux, en <<http://www.hispalinux.net/index.html>>.

Prompte va ser necessari determinar què s'entenia exactament per *software lliure*, a causa de les confusions derivades de les distintes accepcions que el terme *lliure* (*free*) té en anglés⁵ i a les distintes formes de desenvolupament i explotació comercial⁶ d'aquest tipus d'aplicacions. Per a la comunitat del *Software Lliure*, un programa és *software lliure* sempre que l'usuari particular pugui exercir quatre tipus de llibertats (Stallman, 2004): llibertat d'executar el programa, siga quin siga el propòsit; llibertat per a modificar el programa per a ajustar-lo a les seues necessitats (perquè açò siga efectiu, cal tenir accés al codi font, ja que sense ell la tasca d'incorporar canvis en un programa es torna extremadament difícil); llibertat de distribuir-ne còpies, ja siga de forma gratuïta, ja siga a canvi del pagament d'un preu; i llibertat de distribuir versions modificades del programa, de tal forma que la comunitat pugui aprofitar les millores introduïdes.

Una altra qüestió prioritària va ser establir uns termes de distribució del programari lliure que impediren que aquest es convertira en propietari. Com resa l'eslògan de la comunitat, "una vegada *software lliure*, per sempre *software lliure*". Això es va aconseguir mitjançant les llicències *copyleft*⁷: una forma de protecció de la producció intel·lectual en què el propietari dels drets d'autor, exercint eixos drets, determina com vol que la seua producció siga distribuïda i decideix autoritzar alguns o tots els usos del producte en determinades condicions. Així, partint de la lògica de protecció que comporta el *copyright*, s'inverteixen els seus termes (se substitueixen les prohibicions tradicionals per les noves autoritzacions) perquè en compte de privatitzar els drets de propietat sobre el codi, aquest es preserve com a *software lliure*. S'autoritzen l'execució del programa, la còpia, modificació i distribució de les versions modificades, sempre que no s'hi afija cap clàusula de restricció *a 'posteriori'* (per a convertir-lo en *software* propietari). Va ser en 1989 quan va aparèixer la primera llicència de *copyleft* per al *software* GNU i els seus manuals d'ús: la General Public License (GPL), GNU GPL en la forma abreviada.

La necessitat de trobar fonts de finançament per a tan ambiciós projecte, va motivar la creació d'una organització sense ànim de lucre dedicada al

⁵ Pot significar *lliure* però també *gratis*.

⁶ Moltes empreses de *software lliure* no cobren per la *venda* d'un producte del qual, en molts casos, no posseeixen els drets d'autor (perquè no l'ha desenvolupat aqueixa empresa), però sí que n'obtenen beneficis econòmics a través dels serveis associats al *software* i que ells sí proporcionen, autoritzats tots per la llicència lliure. Són activitats com la realització i distribució de còpies del *software*, l'adaptació d'aquest a les necessitats dels usuaris, l'assessorament sobre plans de migració, etc.

⁷ El terme *copyleft* es deu, segons Stallman (2004), al seu amic Hopkins, qui el va suggerir en 1984 o 1985.

desenvolupament de *software* lliure, la Free Software Foundation⁸ (FSF). Els seus ingressos procedeixen de donacions i de la venda de còpies de programes i manuals, així com d'altres serveis associats. La FSF, que va sorgir en 1985, ha sigut un eficaç instrument per a promoure tant el dret dels usuaris a usar, estudiar, copiar, modificar i redistribuir aplicacions informàtiques, i per a promoure el sistema operatiu GNU/Linux i el projecte associat de la GPL, com per a donar a conèixer les qüestions ètiques i polítiques que envolten l'ús lliure del *software*. Un aspecte, aquest últim, necessari per a deixar clares les seues posicions no sols respecte al model de desenvolupament del *software* propietari, sinó també en relació a altres formes de treballar amb aplicacions el codi de les quals és accessible, com ho fa la comunitat *Open Source*⁹.

2. WIKI

El terme *wikiwiki* significa 'ràpid', 'donar-se pressa' en hawaïà i s'usa en diversos contextos, tant en el sentit bàsic de 'ràpid' com en el sentit de 'informal'. Ward Cunningham va prendre aquesta expressió (es diu que a partir del nom de l'aeroport d'Hawaii, *Wiki-Wiki*) per aplicar-la en 1994 al seu projecte *WikiWikiWeb Server*, una *web* pensada com ell diu, per a crear idees i estendre-les ràpidament per tot el món. Més exactament, i segons una definició del mateix Cunningham, un lloc *wiki* és "a freely expandable collection of interlinked Web 'pages', a *hypertext system* for storing and modifying information –a *database*, where each page is easily editable by any user with a forms-capable Web browser client" (Bo & Cunningham, 2005: 14).

Hi ha diversos llocs d'Internet creats amb aplicacions informàtiques el funcionament dels quals s'ajusta a la filosofia o esperit *wiki*. Es tracta de pàgines *web* que estan vinculades mitjançant enllaços hipertextuals i creades amb una aplicació col·laborativa i oberta, que permet que els documents *web* siguin desenvolupats col·lectivament, de manera que qualsevol pot no sols visitar sinó també editar la informació i accedir-hi als resultats a l'instant. No hi ha revisió prèvia a la publicació per part d'un *webmaster* que centralitze l'autorització dels continguts publicats. Sí que hi ha la revisió per iguals, que

⁸ En <<http://www.fsf.org/>>.

⁹ L'*Open Source Initiative* (OSI) va nàixer en 1998 quan un grup de desenvolupadors de programari lliure va decidir substituir aquesta expressió per la d'*open source* (codi obert) perquè detectaren que l'ambigüitat del terme *free* de la denominació inicial estava causant perjudicis a les empreses de programari lliure (a causa de les connotacions d'escàs valor que la gratuïtat suscitava entre els seus clients). Encara que tant *Software Lliure* com *Open Source* descriuen més o menys la mateixa categoria de programari, els valors en què s'assenten ambdós comunitats difereixen en la jerarquia de prioritats.

és un ingredient bàsic del concepte *wiki*: qualsevol pot, en qualsevol moment, supervisar, corregir o modificar la informació publicada per una altra o altres persones. Els textos no van acompanyats d'una referència al seu autor; l'autoria personalitzada és substituïda per l'anònim perquè la prioritat és el text que sorgeix de les distintes aportacions d'un o diversos autors. Com suggereix Cunningham (2005: 2), "anonymity relieves refactoring friction" i encara que "the real world is still trying to figure out how Wikipedia works", l'experiència d'Internet, construït a partir del treball anònim de molta gent, demostra que es pot confiar en el treball dels desconeguts. En els llocs *wiki* sempre s'accedeix a l'última versió, alhora que es poden consultar les versions anteriors en l'historial de cada pàgina, la qual cosa és útil tant per a poder reconstruir l'evolució seguida per la pàgina com per a recuperar algun element puntual de versions anteriors o continguts eventualment destruïts per intervencions *vandàliques*¹⁰.

En març de 1995, Cunningham va posar en marxa la primera versió *WikiWikiWeb*¹¹ (jugant amb les tres w de la *World Wide Web*): un lloc centrat principalment en continguts relacionats en el disseny de *software*, en llengua anglesa. Com el seu autor subratlla en la pàgina de benvinguda, la bellesa de *wiki* és la democràtica llibertat, la simplicitat i el poder que ofereix. La *WikiWikiWeb* de Cunningham està feta amb el llenguatge de programació Perl¹² i ha donat lloc a altres llocs *web* creats amb la filosofia *wiki*, els *wikiwikiclons*, molts amb el terme *wiki* en el nom, i que utilitzen extensions de Perl o altres llenguatges de programació. Les aplicacions *wiki* s'han utilitzat per a usos diversos en varis terrenys de la comunicació grupal: enciclopèdic, literari, ensenyament, empreses, assajos... Destacarem ací les aportacions enciclopèdiques i literàries (concretamentament la creació de relats i l'elaboració de traduccions).

Vikipèdies

El projecte derivat més important són les enciclopèdies *wiki*, que compten ja amb una breu però intensa història¹³. Wikipedia.com, *The Free*

¹⁰ S'entenen per tals els actes destructius intencionals (insults, bromes, esborrat injustificat) sobre la informació publicada.

¹¹ En <<http://www.c2.com/cgi/wiki?WelcomeVisitors>>.

¹² Practical Extraction and Report Language.

¹³ Al març del 2000, James Wales, propietari de l'empresa nord-americana Bomis (amb Larry Sanger com a administrador principal) va iniciar el projecte *Nupedia*, una enciclopèdia lliure de contingut obert, gratuït, amb llibertat de distribució, estricta revisió per iguals i vocació de caràcter internacional. A causa del lent avanç del projecte, *Nupedia* va crear un altre projecte paral·lel, *Wikipedia*, amb l'URL Wikipedia.com, que es va activar al gener del 2001, a fi de crear articles més

Encyclopedia, de l'empresa Bomis, és un projecte per a escriure enciclopèdies des de la filosofia *wiki*, amb continguts de caràcter enciclopèdic i que admet donatius econòmics. Des dels seus inicis, hi va ser un objectiu prioritari la creació de l'enciclopèdia en diverses llengües: existeixen vikipèdies en quasi 200 llengües (entre elles afrikaans, berber, quítxua o esperanto). *Wikipedia* en anglés té, a principis de gener del 2006, més de 910.000 articles i junt amb ella destaquen la versió alemanya (quasi 340.000) i la japonesa (quasi 172.000). La versió en català¹⁴, *Viquipèdia*, va començar també al març del 2001 i té prop de 24.000 articles. La versió en castellà¹⁵, *Wikipedia*, va començar al maig del 2001, actualment compta amb més de 85.000 articles. Existeixen també versions en basc, gallec, asturià i aragonés.

Al febrer del 2002, Bomis va proposar incorporar publicitat al lloc la qual cosa, sumada a certes queixes de censura a algunes veus dissonants, va provocar l'escissió de la majoria de voluntaris de *Wikipedia* en espanyol, fruit de la qual és la creació de la *Enciclopedia Libre Universal en Español*¹⁶, que actualment compta amb quasi 30.000 articles en castellà. Els dos projectes (sols en llengua castellana) coexisteixen actualment, amb vikipedistes que col·laboren en ambdós versions i articles que es copien mútuament. La versió en català remet a *L'enciclopèdia lliure*. L'agost del 2002 Bomis va abandonar la idea d'incorporar anuncis, va canviar de domini (de *wikipedia.com* a *wikipedia.org*) i va anunciar que només es gestionaria amb les donacions. Al juny del 2003 va cedir els seus drets d'autor, dominis i equipament a la Fundació Wikimedia, que manté projectes germans com el *Wikcionari*, *Wikilibros*, *Wikiquotes* o *Wikisource*.

A més d'un exèrcit de milers de col·laboradors, les vikipèdies en disposen d'un tipus especial, els bibliotecaris o *syops* (*system operators*, anteriorment denominats administradors), que són triats per votació pública i solen ser els més compromesos. S'encarreguen de les tasques de manteniment del lloc (poden esborrar pàgines, restaurar-les o bloquejar la IP a usuaris vàndals)

ràpidament (per part de qualsevol usuari) perquè foren revisats més tard per experts i posteriorment incorporats a *Nupedia*. *Wikipedia* va començar el seu camí amb bon peu fins el punt que el seu èxit va acabar eclipsant el de *Nupedia*, format que va ser abandonat al setembre del 2003. Al gener del 2001, R. Stallman va crear un projecte d'enciclopèdia lliure sota els auspicis de la Free Software Foundation, *GNUpedia* (GNE), que en realitat es venia gestant des de 1999. El lloc va tindre algunes queixes per l'excessiu control editorial. Al mateix temps, la competència de la *GNUpedia* de Stallman amb la *Nupedia* de Bomis i la coexistència d'ambdós amb la nova *Wikipedia* (també de Bomis), va fer que *GNUpedia* quedara inactiva mantenint, no obstant això, el suport de Stallman (Molist, 2004).

¹⁴ En <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>>.

¹⁵ En <<http://es.wikipedia.org/wiki/Portada>>.

¹⁶ En <http://enciclopedia.us.es/index.php/Enciclopedia_Libre_Universal_en_Espa%F1ol>.

perquè els continguts s'ajusten als principis del projecte (no inclusió de publicitat, continguts no estrictament enciclopèdics, restaurar l'esborrat vandàlic de pàgines, etc.). Entre els mecanismes de regulació dels continguts, hi ha avisos com "Pàgina sospitosa de no respectar la neutralitat"; altres cartells avisen sobre la possibilitat que els continguts hagen sigut copiats d'una font protegida pels drets d'autor o sobre l'eventual caràcter publicitari de la informació. Els usuaris disposen d'un temps per a revisar els articles en què s'ha inserit un d'aquests cartells, abans que algun bibliotecari s'encarregue de revisar-los o d'eliminar la informació inadequada. La constant actualització dels continguts que permet l'aplicació *wiki* fa que les vikipèdies siguen enciclopèdies molt dinàmiques i, en alguns casos, amb informació molt més actualitzada que altres enciclopèdies de major prestigi en el món editorial imprés.

Un dels principals punts dèbils de les vikipèdies és la seua fiabilitat, derivada del caràcter col·laboratiu i *no controlat* de la informació publicada, així com el fet que es desenvolupen o existisquen només els articles que interessin als vikipedistes. També s'ha qüestionat el to necessàriament neutre, defugidor de la polèmica, que ha de presidir els continguts del lloc per a ajustar-se al marc previst, encara que aquesta seria una característica pròpia de qualsevol contingut enciclopèdic. Després de la fiabilitat, la qüestió més problemàtica de les vikipèdies és segurament la tensió que puguen provocar els distints punts de vista amb què cada col·laborador s'integra en el treball col·lectiu. Solen primar els criteris dels bibliotecaris (generalment flexibles en tot el que no siga incompatible amb els criteris fundacionals del lloc), avalats per la seua major experiència. Com en qualsevol treball col·laboratiu, les friccions existeixen, però quan es resolen amb debat solen enriquir el col·lectiu. Reflexions sobre aquestes i altres qüestions que (pre)ocupen els vikipedistes van ser tractades en la Primera Conferència Internacional Vikimania 2005¹⁷, celebrada en Frankfort a principis d'agost del 2005, on es van congrega, junt amb uns 400 col·laboradors del projecte, figures tan rellevants de la cultura lliure com James Wales, Ward Cunningham o Richard Stallman.

Altres projectes de la Fundació Wikimedia vinculats actualment a les vikipèdies (de moment sols actius en anglés o castellà) són:

- 1) *Wikcionario*: és un projecte col·laboratiu per a elaborar un diccionari multilingüe en cada llengua, amb significats, etimologies i pronunciacions.

¹⁷ Pot trobar-se més dades en el *wikilibre* del congrés en <<http://en.wikibooks.org/wiki/Wikimania05>>.

- 2) *Wikilibros*: té per objectiu posar a la disposició de qualsevol usuari llibres de text, manuals, tutorials o altres textos pedagògics de contingut lliure i d'accés gratuït.
- 3) *Wikiquote*: és un compendi obert en línia de frases cèlebres en distints idiomes.
- 4) *Wikisource*: és una biblioteca en línia de textos originals que han sigut publicats amb una llicència GFDL o es troben en el domini públic.
- 5) *Wikiespecies*: és un projecte per a crear un diccionari lliure d'espècies: tant animals com plantes, fongs, bacteris...
- 6) *Wikinotícies*: és una font de notícies de contingut lliure en què qualsevol pot escriure.
- 7) *Commons/Comuna*: la Comuna de Wikimedia (*Wikimedia Commons*) és un projecte que proveeix un depòsit centralitzat d'imatges, música, so, vídeo lliure i gravacions de textos utilitzats en articles dels diferents projectes Wikimedia.
- 8) *Meta-wiki*: és el lloc *web* de suport per als projectes de la Fundació Wikimedia, que inclouen l'enciclopèdia lliure Vikipèdia i el *software* MediaWiki en què es basa.

Wiki-Relats

Existeixen ja alguns projectes literaris que se serveixen d'un lloc *wiki* per invitar els lectors a entaular un diàleg particular amb els seus personatges, a escriure nous passatges de la novel·la, a explorar noves veus... Alguns exemples són *2010 Futur Virtual*¹⁸, un assaig-relat de Malo Girod de l'Ain, o la novel·la de ciència-ficció *Wikira*¹⁹, de Laurent Jacques.

La peculiar forma de treball d'aquests textos genera un tipus diferent de hiperficció el més novedós de la qual és el caràcter públic del procés d'elaboració. A diferència del que s'esdevé amb altres formats narratius, siguen textos publicats en paper imprès o com a hiperficcions, els *wiki-relats* ofereixen el privilegi d'assistir al procés de creació en directe, donant al lector l'oportunitat de contemplar el procés de naixement i desenvolupament del text, des del seu origen fins al final, passant per totes les etapes intermèdies. D'alguna forma, el relat cobra vida davant dels ulls del lector. Si aquest opta per convertir-se, a més, en *escriptor*, l'experiència resultarà molt més intensa, perquè haurà pogut intervenir activament en el procés com a coautor del text, a més de participar en el debat i col·laborar en la presa de

¹⁸ En <http://www.2010virtual.com/index_fr.html>.

¹⁹ En <<http://wikira.bbclone.de/>>.

decisions... Partint de la proposta de Jérôme Delacroix (2005), poden considerar-se característiques de les *wiki-novel·les* el fet que són obres:

- 1) Col·lectives. Cada membre del grup pot especialitzar-se en un personatge, o dedicar-se uns a la història principal i altres a les descripcions, etc.
- 2) En construcció permanent. A diferència del llibre clàssic, una *wiki-novel·la* es posa a disposició del públic mentre està en procés d'escriptura.
- 3) A debat. En cert punt de la història, pot avançar-se per diferents opcions; en els fòrums i les pàgines de discussió es debaten aquests assumptes i s'hi consensua la presa de decisions.
- 4) No lineals. Un *wiki-relat* permet aprofitar les possibilitats multiseqüencials de la hipertextualitat, encara que hi haja una línia argumental dominant.
- 5) Amb continguts complementaris. Al marge del relat, poden incloure-s'hi altres continguts d'interés, com ara una genealogia dels personatges, anècdotes sobre la seua vida quotidiana, imatges i àudio que ambienten les escenes, etc.
- 6) Complexes. A més d'escriure la història, cal comprovar-ne la coherència, determinar l'ordre d'aparició dels personatges, la correcció ortogràfica, les imatges que il·lustren el text (si n'hi ha)...; són diferents tasques que poden ser aportades per diferents membres de la comunitat.

Wiki-traduccions

Per a les traduccions col·laboratives, les ferramentes *wiki* resulten un instrument molt útil per tal com faciliten el treball de les revisions successives oferint accés ràpid a l'historial de modificacions que requereix tota transposició d'idees d'una llengua a una altra. Aquest és un aspecte inherent a qualsevol pràctica d'escriptura, però resulta singularment convenient en el cas de les traduccions i més encara quan aquestes es realitzen de forma col·lectiva.

Els traductors que usen una ferramenta *wiki* solen servir-se d'una llista de discussió per a coordinar els seus esforços, alhora que s'elabora un glossari de termes sovint usats per a homogeneïtzar la traducció. El sistema de treball d'un equip que utilitze una aplicació *wiki* per a traduir textos pot ser el següent:

- 1) Un traductor tria un capítol o un apartat en la llista de discussió.

- 2) Escriu un esborrany de la traducció, el penja en la pàgina *wiki* i marca els punts que caldria revisar-hi, així com els seus comentaris.
- 3) Els altres traductors revisen el text: ortografia, estil, sentit, els punts pendents de revisió, el format...

Alguns exemples de traduccions realitzades amb aquestes aplicacions són *Autonomy: Freedom of Thought*²⁰ (2002-05), de Jean-Michel Smith (traducció d'anglès a francès); *Tocando el fondo en el reino mágico*²¹, projecte²² de traducció al castellà de la novel·la de Cory Doctorow, *Down and Out in the Magic Kingdom* (2004); o les traduccions al francès dels articles de la Gazette Linux estadounidense²³ de Shareaza P2P²⁴.

3. WEBLOG

Un *weblog* (*blog* o diari de Bitàcoles²⁵) és un lloc d'Internet creat i mantingut per un programa o motor²⁶ que permet publicar de forma extremadament senzilla articles (entrades o *posts*) classificats per data i exposats amb un criteri temporal invers, de manera que el text més recent figura el primer en la llista. Sol incloure enllaços a altres llocs de la Xarxa i sovint també comentaris dels lectors sobre les entrades publicades. Els *weblogs* comparteixen, com el seu propi nom indica (*web*: acrònim de la xarxa Internet, la *World Wide Web*, i *blog*: 'diari', en anglès) una difusa vocació diarística en xarxa que els porta a desenvolupar formes d'escriptura en alguna mesura anàlogues als quaderns de Bitàcoles o els diaris reconeguts per la tradició literària. Les similituds dels *weblogs* són, per tant, de caràcter bàsicament estructural, derivades del tipus d'aplicació que s'hi utilitza i el

²⁰ En <<http://jean.nu/view.php/page/Autonomy>>.

²¹ En <<http://www.cyberf.org/down/index.php/Portada>>.

²² Projecte que, de moment, pareix trobar-se paratitzat i que no ha estat exempt de problemes, com pot llegir-se en el blog *Ciberf* de DaOitMK, en <http://www.cyberf.org/blog/archives/cat_DaOitMK.php>.

²³ En <http://wiki.traduc.org/Gazette_Linux>.

²⁴ En <<http://wiki.shareaza.com/static/EsFAQ.Traduccion>>.

²⁵ On queden registrades les incidències de navegació d'un vaixell, amb actualització freqüent.

²⁶ Hi ha diverses aplicacions d'aquest tipus, des de programari gratuït com Blogger, Blogia o Blogs Ja.com, fins a productes de gestió avançada de continguts que ofereixen diferents tarifes de subscripció com TypePad o pMachine. La majoria permet la inclusió d'arxius d'àudio i d'imatges, altres estan concebuts expressament com a *fotoblogs* (la fotografia hi és el principal contingut); els *mobblogs* permeten l'enviament d'imatges directament des de la càmera integrada en el telèfon mòbil; mentre que altres estan especialitzats a oferir vídeos: són els *videoblogs* o *vblogs*.

seu particular mode d'organitzar els continguts. També solen coincidir en el caràcter marcadament subjectiu dels continguts (una cosa no negativa, a *priori*). L'actualització freqüent d'informació, la presència d'enllaços a llocs considerats interessants i la inclusió de comentaris dels lectors creen xarxes socials que ben sovint generen un fort sentiment de comunitat i una particular forma de comunicació en la Xarxa (Mestre, 2005), des de fa ja algun temps²⁷.

Els *weblogs* poden estar dirigits per un sol individu a fi de parlar dels seus propis interessos (és el més freqüent), per diverses persones que formen una comunitat al voltant de certs temes, per una empresa comercial que desitja mantenir un contacte constant amb els seus clients i/o treballadors a través dels seus *blogs* corporatius, fins i tot per docents que utilitzen el format amb una finalitat pedagògica, sense perdre de vista la seua potencial rendibilitat econòmica i capacitat d'impacte en les decisions comercials. Els uns i els altres formen part de la *blogosfera* actual, que acull milions de *blogs*, de manera que els molts llocs prescindibles conviuen amb uns quants realment interessants o brillants, però tots es beneficien de la senzillesa i disponibilitat d'aquesta ferramenta de publicació, que la fan accessible per a qualsevol que dispose d'un ordinador i una connexió a Internet. I aquest és el seu taló d'Aquil·les: una gran disponibilitat sol comportar un volum també important de material poc interessant, repetitiu, escassament atractiu..., la qual cosa no deslegitima el valor del contingut d'alguns llocs i l'interès de tots, en termes de fenomen comunicatiu.

4. SOFTWARE LLIURE, WIKI I BLOG

Blogs i *wikis* són ferramentes clarament distintes, però ambdues coincideixen a apuntar cap a certa forma de fer públic i compartir el treball en xarxa mitjançant recursos senzillament i fàcilment accessibles. Encara que els llocs *wiki* són possiblement els que millor materialitzen els principis ètics del moviment del *Software Lliure* en un context alié al dels desenvolupadors d'aplicacions informàtiques, els *blogs* també comparteixen, en algun grau,

²⁷ La popularització del terme *weblog* sol atribuir-se a un dels seus pioners, Jorn Barger, qui l'encunyava al desembre de 1997, encara que els primers prototips van aparèixer alguns anys abans. Els inicis actius d'aquests llocs es remunten a 1998, quan Jesse James Garrett, editor d'Infosit, va començar a recopilar una llista amb les *webs* que tenien una filosofia semblant al seu projecte. Unes setmanes més tard va enviar una llista a Cameron Barrett, de Camworld, qui la va publicar en la seua *web*. Prompte li van arribar adreces URL de gent que volia sumar-se a la llista; a finals d'any disposava de 23 enllaços en al seua "page of only weblogs". A l'agost d'aqueix mateix any Pyra Labs va llançar Blogger, el primer servei gratuït per a crear bitàcoles; al poc de temps van sorgir altres, com Pites i Groksoup. Al llarg del següent any van aparèixer més ferramentes i el nombre de llocs va créixer de forma sorprenent. La tendència va continuar durant els anys següents, tant pel que fa a llocs hostatjats com a l'aparició de ferramentes permanentment millorades (Wikipedia, 2005; Riley, 2005).

alguns d'aquests principis. Des del nostre punt de vista, aquests són els trets que, amb els matisos adients, *blogs* i *wikis* comparteixen amb la filosofia del *Software Lliure*.

4.1. Treball col·laboratiu

Des dels seus orígens, la comunitat que va treballar per a desenvolupar el projecte del *Software Lliure* va sorgir com una iniciativa grupal en què l'esforç dels individus s'acumulava per a aconseguir un bé que podria ser compartit per tots (dins i fora de la comunitat). Els llocs *wiki* naixen amb idèntica voluntat d'agregar les aportacions individuals en el si de projectes col·lectius, establint estrets intercanvis de producció creativa; són projectes que existeixen perquè hi ha una comunitat darrere, treballant-hi. Els *blogs*, en canvi, solen sorgir més per iniciativa individual i les entrades principals són responsabilitat de l'autor exclusivament. Això no obstant, els comentaris que nodreixen molts d'aquests llocs i els *blogrolls* que quasi tots inclouen afavoreixen les formes grupals de creació i circulació de la informació, per la qual cosa molts també participen en les dinàmiques col·laboratives.

4.2. Textualitat oberta a les modificacions

Un segon principi clau del moviment liderat per R. Stallman és la necessitat de deixar el codi font disponible perquè qualsevol pugui millorar-lo. Si el projecte GNU continua usant l'expressió *Software Lliure* és perquè per a ells la llibertat, i no sols la tecnologia, és important. El mateix esperit que fa imperatiu facilitar l'accés a les ferramentes promotores dels canvis productius es troba, per exemple, en les pestanyes que des d'una *wikipèdia* permeten editar el contingut de totes les seues entrades, modificant-hi, afegint o eliminant el que els usuaris consideren oportú. La permanent obertura del lloc i els canvis successius de les entrades donen lloc a una textualitat en procés continu de reelaboració, on les distintes aportacions s'entremesclen anònimament a fi d'obtenir la millor versió possible. D'altra banda, l'autorització de les versions no implica la pèrdua de les versions inicials o prèvies, que queden llicenciades pels seus autors en el cas de les aplicacions informàtiques i que són recuperables en l'historial de les entrades, en les *wikipèdies*. Les entrades i els comentaris dels *weblogs* (i les eventuales respostes de *bloggers* i lectors) no solen ser modificats, però la suma d'allò que s'ha aportat pels uns i pels altres constitueix igualment una forma estimable d'obertura textual que se serveix de la interactivitat hipertextual per a produir textos –potencialment– sense clausura.

4.3. Disponibilitat pública de la informació i coneixement compartit

Una altra conseqüència del principi citat anteriorment és la necessitat que la informació relativa al programari llicenciat lliure i al seu manual estiga disponible, per la qual cosa es dóna llibertat (s'autoritza) a qualsevol usuari per a executar, modificar i redistribuir tant el programa, com les còpies i versions modificades que puguin fer-se'n. Compartir la informació és el primer pas per a compartir el coneixement. En aquest sentit, els llocs *wiki*, en tant que projectes llicenciats lliures, suscriuen totalment l'objectiu instrumental de treballar amb informació públicament disponible, amb el fi últim de compartir el coneixement que tal projecte pugui aportar. L'accés lliure i gratuït al treball de la comunitat és una condició necessària dels projectes públics²⁸. Dels *blogs* pot afirmar-se que, encara que d'una altra manera, naixen amb vocació inequívoca de disponibilitat pública. Es tracta d'una forma d'escriptura i un tipus d'informació que els autors podrien reservar per a ús privat però, des del moment que usen eines de publicació, són textos concebuts per a ser accessibles a qualsevol que navegui per la Xarxa. Els *posts* no estan oberts a la modificació (no se solen editar) però la seua forma natural d'existència és en l'esfera pública, amb procediments d'accés simples i accessibles.

4.4. Dissolució de l'autoria individual

Encara que el *Software Lliure* no propugna la desaparició de la categoria d'autor, sí que n'afavoreix la dissolució entre els membres de la comunitat implicats directament en les modificacions d'una aplicació. Es tracta d'un treball col·laboratiu en què, per damunt de l'atribució de mèrits a les individualitats participants (i sense que açò haja d'excloure's), prima el resultat final o, més aviat, les successives millores que puguin realitzar-se a partir de la versió inicial. Una cosa semblant podria dir-se, en alguns casos, sobre l'autoria dels *weblogs*: quan els comentaris resulten tan interessants com les entrades principals, les veus individuals tendeixen a diluir-se en polifonies col·lectives on "el que es diu" prima sobre "qui ho diu". A més, la identitat pot manifestar-se de diverses formes en la *blogosfera* (identificació precisa, pseudònim o anonimat). En els projectes *wiki* és on la dissolució de la identitat autorial es dóna d'una manera més cridanera: les aportacions dels col·laboradors es confonen en el magma de la comunitat, perquè la naturalesa

²⁸ L'ús de eines *wiki* en altres àmbits, com l'empresarial, presenta algunes variacions de la pauta general, com l'exigència de registre dels usuaris que fa imprescindible la contrasenya d'usuari per accedir a la pàgina.

del format no preveu que els continguts s'identifiquen amb una marca de personalització individual²⁹.

4.5. Accés lliure als continguts

Com ocorre amb el programari llicenciat lliure, que rebutja la lògica comercial del cobrament per llicència característica del *software* propietari, ni *wikis* ni *blogs* preveuen la còpia industrial dels continguts publicats en aquests llocs. Els primers es publiquen habitualment sota alguna llicència *copyleft* que els converteix en contingut lliure, obert a la modificació i a la còpia. Entre els segons, són molts els *weblogs* que subratllen o amplien els drets dels usuaris recollits en la legislació espanyola amb alguna llicència *copyleft* (autoritzant-ne les còpies sempre que s'hi incloga el reconeixement de l'autor i no es perseguisquen fins comercials, per exemple).

4.6. Noves formes d'explotació comercial

En el *software* lliure (i en les llicències *copyleft*), la gratuïtat conviu amb altres fórmules de finançament econòmic, sense imposar-hi les restriccions excloents del *copyright* ni entendre el benefici mercantil com l'únic possible o necessari, a diferència del que s'esdevé amb el *software* propietari i la seua forma única d'entendre l'explotació comercial de la propietat intel·lectual. En els llocs *wiki* predomina la gratuïtat de l'accés als continguts; alguns, com els projectes de la Fundació Wikimedia, estan oberts només a formes no comercials d'obtenir ingressos econòmics, com ara donacions o premis. En Mailxmail.com³⁰ es pot hostatjar un lloc *wiki* de forma gratuïta, mentre que empreses com *Socialtext*³¹ o *Jospot*³² venen els seus serveis de *vikiclons*. Respecte als *weblogs*, moltes aplicacions per a crear-los són gratuïtes (algunes a canvi d'incloure anuncis publicitaris), mentres que les que ofereixen serveis més sofisticats són de pagament; i en tots els casos, l'accés als continguts és gratuït, sovint perquè s'hi prioritza la gestió de la reputació sobre la gestió mercantil (o perquè s'entén la primera com un instrument al servei de la segona).

²⁹ Això no obstant, els mateixos mecanismes que serveixen per a remuntar l'històric de versions anteriors permeten també reconstruir a qui (un número d'IP, un usuari registrat amb nom real o pseudònim, o algun dels bibliotecaris –tots registrats–) ha d'atribuir-se la responsabilitat de cada contribució.

³⁰ En <<http://mailxmail.com/>>.

³¹ En <<http://www.socialtext.com/>>.

³² En <<http://www.jot.com/index.php>>.

5. CONCLUSIONS

Si alguna cosa podem aprendre de l'experiència iniciada per Richard Stallman i la comunitat del *software* lliure és que no sols poden concebre's sinó també existir models culturals de comunicació en xarxa no prioritàriament mercantilistes. Gràcies a la infraestructura que proporcionen les xarxes digitals i a la col·laboració d'exèrcits d'usuaris, és possible fer més accessible la informació, el coneixement i la cultura a un nombre major d'individus, no sols com a mers receptors sinó com a artífexs actius del patrimoni cultural humà. A través de diverses ferramentes, moltes d'elles gratuïtes i de fàcil maneig, els mitjans de (re)producció i distribució de la naixent *web 2.0* estan cada vegada més a l'abast de qualsevol –que dispose de la mínima infraestructura tècnica–, en un espai de participació oberta on es consoliden les diverses formes col·laboratives de creativitat.

BIBLIOGRAFIA

- Bo, L. & W. Cunningham (2005). *The Wiki Way*. Boston: Addison-Wesley.
- Cunningham, W. (2005). "Impressionistic transcript from Ward Cunningham's opening keynote at wikisym2005", *Corante*, en <http://www.corante.com/many/archives/2005/10/17/ward_cunningham_on_the_crucible_of_creativity.php>.
- Delacroix, J. (2005). *Les Wikis. Espaces de l'intelligence collective*. Paris. M2 Editions.
- Mestre, R. (2005). "Coordenadas para una cartografía de las bitácoras electrónicas: ocho rasgos de los *weblogs* escritos como diarios íntimos". In: G. López (ed.) *El ecosistema digital. Modelos de comunicación, nuevos medios y público en Internet*, en <<http://www.uv.es/demopode/libro1/>>.
- Moineau, L. y A. Papatheodorou, (2000). "Cooperación y producción inmaterial en el *software* libre. Elementos para una lectura política del fenómeno GNU/Linux", en <<http://www.sindominio.net/biblioweb/telematica/cooperacion.html>>.
- Molist M. (2004). "Wikipedia se afirma como enciclopedia de referencia en Internet", en <<http://ww2.grn.es/merce/2004/wikipedia.html>>.
- Riley, D. (2005). "A short history of blogging", *The Blog Herald*, en <<http://www.blogherald.com/2005/03/06/a-short-history-of-blogging/>>.
- Romeo, A. & J. García (2003). *La pastilla roja. Software Libre y Revolución Digital*. Madrid: Lin Editorial.
- Stallman, R. (2004). *Software libre para una sociedad libre*, en <http://www.sindominio.net/biblioweb/pensamiento/softlibre/portada_rms.big.jpg>.

